

Monika Stankiewicz-Kopeć

ORCID: 0000-0003-1650-3887
Akademia Ignatianum w Krakowie

Janusz Smołucha

ORCID: 0000-0003-2633-7093
Akademia Ignatianum w Krakowie

Wstęp

Drodzy Czytelnicy,

przekazujemy Wam szczególny tom „Rocznika Filozoficznego Ignatianum” – w znacznej mierze poświęcony znaczeniu dziejowemu zakonu jezuitów. Oddajemy go w czasie wyjątkowym – w Roku Ignacjańskim, którego światowe obchody ogłosił kilka miesięcy temu Ojciec Generał Arturo Sosa SJ, dla uczczenia: 500. rocznicy nawrócenia Ignacego Loyoli (20 maja 1521 r.) i 400. rocznicy jego kanonizacji (12 marca 1621 r.). Jak wiadomo, rocznice ważnych wydarzeń i związane z nimi obchody są okazją do wspomnień, przypomnień, podsumowań. Tak jest i w przypadku niniejszego tomu, wpisującego się w obchody Roku Ignacjańskiego, na którego łamach zamieściliśmy szereg rozpraw naukowych poświęconych aktywności jezuitów.

Prezentowany tom „Rocznika Filozoficznego Ignatianum” posiada dwudzielną konstrukcję. Jego trzon stanowią artykuły bezpośrednio dotyczące tematyki jezuickiej, rozpatrywanej tutaj głównie w ujęciu historycznym – rozprawy autorstwa badaczy (świeckich i duchownych) reprezentujących rozmaite dyscypliny: historyków, filozofów, kulturoznawców, filologów. Dopełnieniem tomu są artykuły podejmujące inne

tematy związane z dyscyplinami mieszczącymi się w profilu naszego pisma.

*

Oddany do Państwa rąk zeszyt rozpoczyna artykuł autorstwa filologa klasycznego Gościwita Malinowskiego pt. *Chińczycy w Starym Testamencie – Cornelius a Lapide SJ i jego egzegeza wersetu z Księgi Izajasza (49,12)*. Autor, odnosząc się do wielowariantowości wymienionego w tytule rozprawy wersetu pochodzącego *Księgi Izajasza*, poświęcił swoje rozważania argumentom, jakie w tym względzie przedstawili przed kilkoma wiekami Benito Arias Montano oraz Cornelis van den Steen (Cornelius a Lapide) SJ – w znacznej mierze opartych na odkryciach geograficznych Portugalczyków oraz na nadziejach misjonarzy jezuickich na konwersję chińskiego państwa dynastii Ming.

Autorka kolejnego artykułu poświęconego tematyce jezuickiej i aktywności przedstawicieli Zakonu, Małgorzata Rygielska, w swojej rozprawie zatytułowanej *Święty Ignacy Loyola – troskliwy przewodnik. O dwóch rękopisach Jana Kleczyńskiego (1705–1774)*, postawiła sobie za cel zaznajomienie współczesnych czytelników z niepublikowanymi dotąd rękopisami osiemnastowiecznego jezuitę związanego z ośrodkiem krakowskim – Jana Kleczyńskiego. Analizując dwa utwory Kleczyńskiego (*Aplauz powinszowny... oraz Relacja Ciekawa o Powołaniu cudownym pewnego szlachetnego Młodziana do Zakonu Towarzystwa Jezusowego*), Rygielska szczególną uwagę zwróciła na wspólny dla nich motyw naśladowania świętych (świętej Katarzyny Aleksandryjskiej oraz świętego Ignacego). Autorka wyeksponowała znaczenie tego motywu, w kontekście najnowszych badań dotyczących pism świętego Ignacego, akcentujących wagę naśladowania przy rozpoznawaniu własnego posłannictwa.

W nurcie badań nad kulturową rolę jezuitów na ziemiach polskich mieści się artykuł Ewy Kosowskiej zatytułowany *Nowe Ateny jako przykład strategii edukacyjnej wzorowanej na jezuickich założeniach misyjnych*. Kosowska, zwracając uwagę na kontrowersje związane z aktywnością edukacyjną jezuitów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na podejrzliwość wobec jezuickich metod nauczania i sposobów realizowania zadań misyjnych, podjęła próbę odpowiedzi na pytanie o przyczyny dyskredytacji przez znaczną część polskich humanistów przełomu XIX i XX stulecia słynnego osiemnastowiecznego dzieła absolwenta kolegium lwowskiego, księdza Benedykta Chmielowskiego, pt. *Nowe Ateny*. Na ogół było ono uznawane za nierzetelną naukowo „encyklopedię sarmacką” – wytwór niskiego poziomu wiedzy czasów

saskich. Autorka artykułu przedstawiła *Nowe Ateny* – jako pierwszą polską „encyklopedię powszechną” – bowiem przeznaczoną dla każdego umiejącego czytać szlachcica, uznając ją za przedsięwzięcie pionierskie. Jednocześnie Kosowska zwróciła uwagę, iż autor *Nowych Aten*, tworząc swoje dzieło, realizował i rozwijał strategię edukacyjną szkół jezuickich, proponując swoim czytelnikom oryginalną, jak na tamte czasy, formę samokształcenia.

Dwa kolejne artykuły, zamieszczone w części pisma bezpośrednio dotyczącej zagadnień związanych z aktywnością członków zakonu jezuitów, odnoszą się do myśli Marcina Śmigleckiego – wybitnego jezuickiego teologa i filozofa z przełomu XVI i XVII wieku. Bogdan Lisiak SJ, autor pierwszego artykułu, pt. *Ontologia Marcina Śmigleckiego SJ*, przedstawił koncepcje ontologiczne jezuitów. Poddał on analizie oryginalną tezę Śmigleckiego, iż każdemu bytowi realnemu, przysługują dwa sposoby istnienia jako byt aktualny i potencjalny. Owa teza uzasadniona jest poprzez dokonaną przez wspomnianego filozofa analizę logiczną pojęcia danego bytu. Autor artykułu zwraca uwagę, iż bardzo oryginalnym pomysłem jest przyjęcie przez Śmigleckiego kryterium logicznej spójności z jego ontologiczną interpretacją, bowiem, według niego, sprzeczność w porządku logicznym wskazuje na niemożność istnienia w porządku rzeczywistym. Z tego względu spójność w logicznym porządku uzasadnia tezę o istnieniu porządku ontologicznego. Śmiglecki sformułował ponadto ważny wniosek: można przejść od logicznego porządku intelektu do porządku świata empirycznego.

Autor drugiego artykułu dotyczącego koncepcji Śmigleckiego, Tomasz Pawlikowski, w rozprawie pt. *Marcin Śmiglecki SJ (1563-1618) i jego logika. Egzemplarze dzieła przechowywane w księgozbiorach polskich*, podejmując się prezentacji jego monumentalnego dzieła *Logica Martini Smigleccii*, pokazał je jako jedną z najwybitniejszych prac polskich, nurtu tzw. drugiej scholastyki, cieszącą się dużym zainteresowaniem w Europie zachodniej. Pawlikowski sporządził też listę egzemplarzy wspomnianego dzieła, przechowywanych w polskich bibliotekach.

Kolejny artykuł zamieszczony w tej części tomu, autorstwa Krzysztofa Homy SJ, nosi tytuł *Inspiracje klasyczne w Miesięczniku Połockim wydawanym w latach 1818-1820 przez jezuicką Akademię Połocką*. Homa pokazuje „Miesięcznik Połocki” jako odważną próbę (podjętą przez profesorów Akademii Połockiej) włączenia się w ówczesną debatę nad modelem edukacji młodzieży na ziemiach polskich. Autor zwraca uwagę, iż Akademia Połocka, w przeciwieństwie do innych uniwersytetów i akademii propagujących oświeceniowy program studiów, nadal kultywowała tradycje wychowawcze oparte na *ratio studiorum*, w przekonaniu, że

zakorzenienie jej wychowanków w grecko-łacińskiej tradycji kulturowej pozwoli na wychowanie dobrych i wartościowych ludzi oraz obywateli. Autor artykułu, poddając analizie treści zamieszczone przez dwa lata na łamach „Miesięcznika Połockiego” (zwłaszcza te inspirowane tradycją klasyczną), pokazał pismo jako ważne narzędzie ich propagowania.

Autorka następnego artykułu, Urszula Cierniak, w rozprawie pt. *Jezuita Iwan Martynow (1821–1894) w służbie religijnej jedności*, ukazała losy dziewiętnastowiecznego jezuita Iwana Martynowa – płodnego pisarza, wszechstronnego naukowca, zajmującego się zarówno kwestiami dogmatycznymi, jak i sprawami dotyczącymi sztuki, historii Kościoła, hagiografii, języka. Cierniak przybliżając najważniejsze dzieła i pokazując rozmaite obszary aktywności Martynowa, starała się wypełnić istniejącą lukę badawczą, bowiem wspomniany jezuita dotąd nie doczekał się obszerniejszego opracowania naukowego, prezentującego jego miejsce zarówno w życiu religijnym, jak i naukowym Rosji i Francji.

Tę część pisma poświęconą aktywności jezuitów, kończy artykuł podejmujący temat ich współczesnej aktywności w sferze mediów publicznych. Anna Musialik-Chmiel, autorka rozprawy pt. *Misja w misji – jezuita w publicznej radiofonii i telewizji*, podjęła zagadnienie realizacji misji publicznego nadawcy w perspektywie programów religijnych w polskiej radiofonii i telewizji publicznej. W misję tę w ostatnich dekadach XX wieku szczególnie aktywnie włączyli się jezuita; po roku 1989 r. programy religijne były bowiem realizowane właśnie pod ich kierunkiem (Krzysztofa Ołdakowskiego SJ, Grzegorza Dobroczyńskiego SJ, Krzysztofa Dorosza SJ, Rafała Szejka SJ, Wojciecha Mikulskiego SJ i Andrzeja Majewskiego SJ).

Kolejne artykuły zamieszczone w drugiej części niniejszego tomu „Rocznika Filozoficznego Ignatianum”, nie są już bezpośrednio związane z działalnością jezuitów. Pomieszczone tutaj rozprawy dotyczą tematów historycznych, literaturoznawczych, kulturoznawczych i filozoficznych.

Tę część rozpoczynają trzy rozprawy o charakterze literaturoznawczo-kulturoznawczym, dwa poświęcone twórcom polskim (Franciszкови Karpińskiemu i Adamowi Mickiewiczowi), zaś jeden znanemu autorowi francuskiemu (Gustawowi Flaubertowi). Autor pierwszego ze wspomnianych artykułów, Bogusław Dopart, w pracy zatytułowanej *Poezja i pobożność. O „Pieśni porannej” Franciszka Karpińskiego*, wyeksponował konteksty religijno-kulturowe jednego z najbardziej znanych wierszy poety (*Pieśń poranna*). Dopart podjął próbę odczytania wiersza Karpińskiego, jako utworu z zakresu liryki religijnej oraz tekstu kultury wyrosłego z wielowiekowej tradycji różnych gatunków poezji i wpisanego się na

trwale zarówno w modlitwę Kościoła katolickiego, jak też w pobożność wiernych praktykujących chrześcijański porządek dnia.

Kolejny artykuł, zamieszczony w tej części tomu, pt. *Adam Mickiewicz wobec rozwoju cywilizacyjnego i postępu naukowo-technicznego*, autorstwa Moniki Stankiewicz-Kopeć, na przykładzie refleksji cywilizacyjnych Mickiewicza, zwraca uwagę na niejednoznaczność i złożoności stosunku romantyków polskich do problematyki cywilizacyjnej oraz postępu naukowo-technicznego. Autorka pokazała, iż namysł Mickiewicza nad cywilizacją i postępem naukowo-technicznym stanowił składową innych refleksji poety, m.in. tych dotyczących oświeceniowego modelu poznania i wiedzy ludzkiej, czy też cywilizacji zachodnioeuropejskiej. Poeta często łączył swoje refleksje cywilizacyjne również z rozmyślaniami historiozoficznymi oraz tymi dotyczącymi kwestii narodowych.

Rozważania zawarte w kolejnym artykule, zatytułowanym *W poszukiwaniu twórczej tożsamości: Gustave'a Flauberta biograficzne „zmącenie”*, autorstwa Beaty Garlej, zostały poświęcone biografii jako gatunkowi ontologicznie „zmąconemu”. Autorka swoją uwagę skupiła na biografii Gustava Flauberta, w tym celu analizując dwie monografie o charakterze biograficznym dotyczące życia francuskiego pisarza, prace: Renaty Lis pt. *Ręka Flauberta* oraz Piotra Śniedziewskiego zatytułowaną *Flaubert – w poszukiwaniu opowieści*. Odnosząc się do myśli Romana Ingardena, Garlej pokazała, iż nie jest możliwe mówienie o biografii jako o gatunku niezmaconym.

Kolejne dwie rozprawy pomieszczone w tej części pisma mają charakter historyczny. W pierwszej, autorstwa Wiktora Szymborskiego, zatytułowanej *Podróż do Rosji biskupa Gawliny – w świetle relacji spisanej przez jego kapelana o. Marcina Chrostowskiego*, została zaprezentowana relacja (niepublikowana dotąd w całości) spisana przez dominikanina o. Chrostowskiego, przybliżająca podróż z Wielkiej Brytanii do ZSRR, podjętą przez biskupa polowego Józefa Gawlinę. Opis podróży biskupa, pióra o. Chrostowskiego, pokazuje nieznaną dotąd szczegóły związane zarówno z przebiegiem samej trasy, napotkanymi po drodze ludźmi, a także z warunkami, w jakich podróżowali duchowni.

Autor następnego artykułu pt. *Polonia „dwóch światów”. Obraz Polonii w świetle akt Światowego Związku Polaków z Zagranicy i Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”* Włodzimierz Janowski, postawił sobie za cel dokonanie analizy zawartości przechowywanych w zasobie AAN zespołów akt Światowego Związku Polaków z Zagranicy i Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” pod kątem aktywności wychodźstwa polskiego. Wymienione zespoły archiwalne zawierają szereg informacji nie tylko na temat działalności

organizacyjno-programowej twórców wspomnianych aktów, ale też pozwalają na odtworzenie wielu innych aspektów aktywności Polonii na świecie.

Dwa ostatnie artykuły zamieszczone w niniejszym tomie wyszły spod pióra filozofów: Adama Jonkiszka i Jakuba Prusia. Uwagi zawarte w artykule Adama Jonkiszka pt. *The role of the notion of a proper answer in the logic of questions: Methodological remarks and postulates*, przede wszystkim odnoszą się do roli pojęcia tzw. odpowiedzi właściwej w logice pytań. Głównym celem artykułu jest uzasadnienie postulatu oparcia jakiegokolwiek logiki pytań na takiej koncepcji struktury pytań i odpowiedzi, w której pojęcie odpowiedzi właściwej jest ściśle określone. Autor artykułu zwraca uwagę, iż w stronę dobrej definicji pojęcia odpowiedzi właściwej idzie określenie – przyjmowane przez Kazimierza Ajdukiewicza oraz przez koncepcje doń nawiązujące – że odpowiedź właściwa to taka, której budowa jest określona przez schemat struktury pytania. Określenie to powinno być jednak uzupełnione o trafną i ogólną koncepcję struktury pytań, której dotychczas brakowało. Dla potwierdzenia słuszności sformułowanego postulatu, w artykule zaproponowano nowe wyniki osiągnięte w teorii pytań, w której idee Ajdukiewicza są rozwinięte i uzupełnione o pełne ujęcie struktury pytań i dobrze zdefiniowane, tj. w sposób ogólny i ścisły, pojęcie odpowiedzi właściwej.

Jakub Prus, autor artykułu *Semantyczna teoria prawdy a antynomie semantyczne*, przedstawił dyskusję z zarzutami antynomiorodności wysuwanyymi przeciwko semantycznej teorii prawdy Alfreda Tarskiego. Artykuł Prusia skupia się na analizie tych zarzutów, a następnie na wykazaniu, że semantyczna teoria prawdy broni się przed tymi antynomiami. Tym samym, okazuje się nie tylko, że koncepcja prawdy Tarskiego pozostaje bezsprzeczna, ale także, iż jest to wciąż jedna z najbardziej optymalnych możliwości uniknięcia paradoksów i pozostania w obrębie logiki klasycznej.